

ստէպ նորանոր երկիրներ աշուրնուն կը հանդիպէր . և առանց գիտնալու որ մըն ալ յանկարծ իրենք զիրենք այն կղզիներուն գիմացը գտան , որոնք այն ատենները Ռորդուգացոց ձեռքն էին , և կ'ըսուէին Մօլ-44էան կղզի , կամ Հաթէնոյ (որովհետեւ այդ վաճառական ազգը հոնտեղէն պղպեղ , դարսենի ' , մեխակ և ուրիշ համեմներ կը հանէր , որոնց ախորժը խաչակրացմէ Լաւրոպա մտեր էր) : Սեբաստիանոս տէլ Վանոյ ինքըզինքը կորսնցուց զարմանքէն և ուրախութենէն . իմացաւ որ քիչ մը ատենէն Բրեւէլեան Հնդկաստան պիտի հասնի , և թէ Չինաստանի ու Ղաթուի տէրութեանց մօտ էր , զորոնք ատենօք Սարգոյ Ռոյոյ վենետիկցի երեւելի ճամբորդը Լաւրոպացոց ճանցուցեր էր համբաւաւոր Չիլանկոյ կղզիին աւնուամբը : Լա այս ամենօգտակար գիւտին վրայ գոհ եղած , իր մնացած մէկ նաւովը միայն , որն որ Յալթա-Բիւն կը կոչուէր , բորդուգացի նաւուղիդ առած՝ անոր առաջնորդութեամբը սկսաւ դէպ 'ի Սպանիա ինքըզինքը շտկել Բարեյուսոյ Վիսուս վրայէն , զոր քսան տարի հազիւ կար որ Սասգոյ տէ Կամա գտեր էր :

Յետ անընդհատ նաւարկութեան մը , որ իրեք տարի և քսանըութը օր քշեց , որով իրապէս աշխարհքիս չորս կողմը պտրտեցաւ , վասն զի բոլոր աշխարհքիս մեծագոյն ցամաքներէն անցաւ , վերջապէս հասաւ Սպանիա 1522 տարւոյն : Սեծ զարմանք և մեծ ցնծութիւն եղաւ ամենուն , որոնք որ այս ճամբորդութեան պատմութիւնն ու դիւպուածները կը լսէին , և Սակեւլանին դժբաղդ մահը միայն զիրենք կը տխրեցընէր , որ չկրցաւ իր ծանր աշխատութեան պտուղը գոնէ տեսնել ու այնպէս մեռնիլ :

Լա այս արտաքոյ կարգի ճամբորդութեան պատմութիւնը մէկը թէ որ ուղենայ լաւ ըմբռնել , որ վերջը դեռ ուրիշ շատերն ըրին , պէտք է երկրագունտ

մը առնէ և վրան դիտէ Սակեւլանի ու իր արժանաւոր յաջորդին ըրած ճամբորդութիւնը : Բայց մեզի զարմանալին աւելի այս է , որ այդ երկայն և վըտանգաւոր ճամբորդութիւնը Վրիստափոր Վոլումպոսին մեծ մտածութիւնը ստուգեց , որն որ առանց առաջնորդի՝ միայն իր խելքովը մակաբերեր էր թէ դէպ 'ի արեւմուտք նաւարկելով , պէտք էր որ վերջապէս Բսիոյ արեւելեան ծովեզերքը հասնինք և Բրեւէլեան Հնդկաստան :

Սակեւլանի պատմութիւնն ընելէն ետքը՝ Մակեւլանի անցն ալ կ'արժէ համառօտ մը ստորագրել . մէկ կողմը ընդարձակ դաշտեր են չոր , աւազուտ , առանց ծառի . ուր Բադակոնացիք կը բնակին , որ հարաւային Բլեքիայի վայրենի ազգերէն մէկն է , որոնց հասակը Լաւրոպացոց հասակէն շատ աւելի բարձր է : Իսկ անոր դիմացն ալ մեծ ու պզտի կղզիներու խումբ մը կայ , որոնք Բադակոնեան արշալոյսէս կ'ըսուին , կամ երէիւ Հրոյ , որովհետեւ աշխարհքիս ջերմագոյն կլիմային տակը կ'իյնան : Լա կղզիներէն մէկուն ծայրը , որ հարաւային կողմին ամենէն առաջ գացած մասն է , Գլու-Հոան կը կոչուի՝ անգղիացի նաւապետի մը անունէն , որ այն հրուանդանին առջի գտնողն եղաւ . և հիմա Լաւրոպայէն խաղաղական ուկիանոս գացող նաւերը ասոր դիմացէն կ'անցնին , աւելի հանգիստ ըլլալուն քան ըզՄակեւլանի անցը :

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կոստանդին Սիմոնիդէս յոյն :

Բնուն յայտնի է թէ Լաւրոպացիք որչափ մեծ յարգ կու տան հին Յունաց գրուածքներուն՝ անոնց հնութեանն ու ազնուութեանը համար , և թէ հետեւաբար հին ձեռագիրները որչափ կը յարգեն ու անոնց անմշաս պահպանութեանը որչափ վրէժխնդիր են . բայց

միշտ գիտնաց ժողովքներուն մէջ մեծա-
մեծ խնդիրներ ելած են ձեռագրաց
վաւերականութեան կամ անվաւերա-
կանութեանը վրայ, որպէս զի չըլլայ որ
առանց հասուն քննութեան ու անփոյթ
դատողութեամբ՝ գրականութեան մէջ
սուտ պարծանքներ աւելնան . և իրա-
ւամբք . վասն զի շատ հանճարաւոր
մարդիկներ կը գտնուին, որոնց ճար-
տար խելքը շահասիրութենէ զրգուե-
լով՝ կը յանդգնին գրականութեան պէս
սրբազան արուեստի մը մէջ խարդա-
խութիւն բանեցնել . և ահա այսպիսի
դիպուած մը այս վերջի ատեններս ալ
պատահեցաւ, ինչպէս որ կը պատմէ Ա-
լեքսէն ըստած անգղիական օրագիրը :

Սիմոնիդէս անունով յոյն մը սուտ
հին ձեռագիրներ շինելով՝ Լարոպայի
մէջ ասպիս անդին կը պտըտէր : Աս-
տանդնուպոլիս որ գնաց, ջանաց իր ինք-
նահար աներեւոյթ հին գրուածքնե-
րովը, զորոնք Լյնուս լերան վանքե-
րուն հարուստ գրատուններէն հանած
կը ձեւացնէր, մեր ազգայնոց հայրե-
նասիրութեան զգացմունքը գրգռել տա-
լու, ուսկից անշուշտ մեծամեծ ահին-
կալութիւններ ունէր . կ'ըսէր որ Ալ-
դէանդրի Ընդհանուր պատմութիւն Հայոց
գրուածքը ունի իրեն գտած ձեռա-
գրաց գանձերուն մէջ, թէպէտ և չէր
համարձակեր մէկու մը ցուցնելու . ան-
կէց զատ կը գտնուէին իրեն քովը Բա-
բելոնի Ժամանակագրութիւնք, Լապի-
լարեայ Պատմութիւն ամենայն աղփայ, և
Վարդանշանուր արանց ըստած Ժ. դարու
գրուածքները, որոնց մէջ ալ նմանապէս
տեղեկութիւններ կային հայոց ազգին
վրայ . ասոնք Լ. թէնք դառնալու որ ըլ-
լար՝ ի լոյս պիտի ընծայէր : — Երջնալի-
սի խաբէական դիտաւորութեամբ՝ ին-
տրա գնաց, որ կարենայ հոն իր ձեռա-

գիրները աղէկ գնով ծախել : Ինկէց ան-
ցեալ տարի Պեռլին անցաւ, ուր այն-
պիսի յաջողութիւն մը գտաւ իր այս ա-
նարգ շահավաճառութեանը, որ բո-
լոր իմաստնոց կաճառները տակնուվրայ
եղան : Սիմոնիդէս հոնտեղի գիտուն-
ները դիւրահաւանութեան մէջ ձգեց,
որով գերմանական գիտութեան մեծա-
նուն աւանդապահները այնպիսի խար-
դախութենէ մը խաբուեցան, որն որ
ուսումնական պատմութեան մեծագոյն
հրաշալիքներէն մէկը կրնայ սեպուիլ :

Երբոր Ուորտսվորտհ անգղիացի բա-
նաստեղծը կը բաղձար թէ երբ պիտի
յայտնուին Սիմոնիդէս յոյն բանաստեղ-
ծին քերթութիւններէն երկայն հա-
տուածներ, կարծես թէ մարգարէական
հոգեով գուշակեր էր հիմակուան Սիմո-
նիդէսին ծագումը, որն որ մագաղա-
թեայ գալար մը ձեռքը առած՝ գնաց
Պեռլինի իմաստուններուն քովը, որպէս
զի հանէ տարածէ անոնց առջև հին Լա-
գիպտացոց հարստութիւններուն՝ վրայ
եղած գաղտնիքները, ամենէն աւելի
դժուարին պատմական խնդիրները լու-
ծէ, մէկ խօսքով՝ Լագիպտոսի ժամանա-
կագրութեան վրայօք անվերջանալի հա-
կառակաբանութիւնները վերջացնէ :
Լյոս վաւերական մագաղաթէ գիրքը,
զորն որ քննելու համար տուեր էր այն
իմաստուններուն ձեռքը, նոր գտուեր էր
չենք գիտեր Լյոսի մը կողմը . Ինկէգէր
էր, ու երկիջեան եօթանասունը մէկ
թերթէ բաղկացեալ, որ է ըսել ընդ
ամէնը 284 սիւն, և տառերն ալ մեծ
բոլորգիր էին, ինչպէս որ Տինտորֆ
իմաստունը կ'ըսէ . ասիկայ իրեն վրայ
առաւ ձեռագրին մէկ մասը հրատարա-
կելու այդ մակագրով . Ուրանեայ Աղէ-
սանդրացայ զլափառաց Եփեպոսի գիրք
երէք, հանեալ ի Ինկէգէր քեռագրէ . ի լոյս
ընծայեայ Գուլիէլմո Տինտորֆ . 1856 :
Սիմոնիդէսի ըսածին նայելով՝ ոչ միայն
Մանթիմոնի պատմութիւնը ծանօթ ու
ընտանի էր Ուրանիոսի, այլ նաև Սեմ-
փիսի ու Հելիուպոլիս տաճարներուն

1 Կոստանդնուպոլսոյ վրայօք տուած տեղեկու-
թիւննիս կ'առնենք Բանդէր օրագրէն, զորն որ կը
հրատարակէր Պ. Յովհաննէս Հիսարեան : Մենք
փոխանակ դիւրահաւատ սեպելու զինքը այսպիսի
նիւթի մը մէջ, կը գովենք մանաւանդ իրեն ազգա-
սիրական եռանդը, որով հետամուտ կ'ըլլար այս-
պիսի ցանկալի գրոց գիւտին :

1 Գ.Պ. Dynastie.

2 Գ.Պ. Palimpseste.

մէջ եղած սրբազան դիւաններն ալ մըտեր էր , և հոնտեղէն ժողոված հմտութիւններովը յօրինէր էր Լքիպատոսի ներքին տարեգրութիւնները : Լ. յառապելական կարծիքին՝ Վերմանիոյ առաջին կարգի իմաստունները հաւանեցան :

Լ. յգ կրկնագիր մագաղաթին վրայ , որն որ ժ. Բ. դարուն քերուած է եղեր , ուրիշ մը չորս զանազան գրուածքներ օրինակեր է , որ նոյն ատեն աւելի հարկաւոր կ'երևային քան զՈւրանիոսի պատմութիւնը . Ա . Յովսէպոսի Ճաշադափ Մախֆեանց . Բ . Պաթմա-Թեան Կաթն Մարիամա և գիտի սրբոյ հանդերձին . Գ . Կոստանդիանոս կայսեր զըրուածք մը , որ է նկարագրութիւն Լքիպատոսի Կոստանդնուպոլիս խաւրուած Վերիստոսի դաստաւակին . այս գրուածքը Վանկէֆիս արդէն հրատարակած է . Դ . Պաթմա-Թեան Սրբոյն Յովհաննոս Մէրքէ և գիտ գլխոյն : Տինտորֆ կ'ըսէ որ այս չորսը դիւրին է կարգաւ , բայց Ուրանիոսի պատմութիւնը այսպէս չէ , և թէ հին բնագիրը դուրս հանելու ու կարգաւ համար խիստ զուրաւոր բնալուծական նիւթեր հարկ եղեր է բանեցընել :

Բայց արդեօք ո՞չ է այս Ուրանիոսը . նոյն իսկ Տինտորֆէն , որ մանրամասն տեղեկութիւններ կու տայ , ու մեր Սիմոնիդէսէն լսենք : Կախ Ստեփանոս Լիւզանդացին կ'ըսէ որ Ուրանիոս առնուով մատենագիրը յօրինեց Լքաբիոյ պատմութիւնը , և թէ խիստ արժանահաւատ մատենագիր է . ասկէց Սիմոնիդէս նոր գանձ մըն ալ դուրս հանեց , որ է մագաղաթեայ գալար մը և Կոննոս քերթողին ու Ուրանիոսի վարքերը կը բովանդակէ : Կոննոսի վարքին մէջ կը կարգացուի թէ այս բանաստեղծը , որ Դիոնիսիան ըսուած քերթուածիւնները շինած է , Սիւծին Կոստանդիանոսի ատենն էր , և յովսէպոսի թագաւորութեան միջոցը մեռաւ՝ 392 տարւոյն . ուր մինչև հիմա անծանօթ էր ամենուն ասոր ժամանակը : Ուրիշ այլ և այլ զըրուածքներ ալ գրեր է , որոնց անուններ

ըր կը յիշատակէ ձեռագիրը . և իրեն հայրը կը կոչուէր Պլէոնիպատոս , որուն վրայ խորհրդածութիւն կ'ընէ Տինտորֆ՝ թէ երկբայական է այս անունը , որովհետև յոյն լեզուի մէջ ամենին անուն մը չկայ որ պէշ սկզբնաւորութեամբ կազմուած ըլլայ : Իսկ այս վերոյիշեալ Ուրանիոսը՝ աշակերտ էր Արիստիպոսի աղէքսանդրացւոյ . իր ժամանակին թուականը որոշ չգիտցուիր , բայց յայտնի կ'անուանին իրեն շինած բազմութիւ գրուածքները , և ենասոնք . Գ գիրք՝ Ի վերայ Լափա-որաց Եգիպտացոյ , Գ գիրք՝ Ի վերայ Իբնայ Եգիպտոսի , Բ գիրք՝ Նորինաց Գրեալ Ի Իբնայ Եգիպտացոյ , Զ գիրք՝ Ի վերայ Բնական-Թեանց Եգիպտացոյ , Բ գիրք՝ Ղհնախօսա-Թեանց Եգիպտացոյ , Ե գիրք՝ Պաթմա-Թեան Արաբիոյ , Բ գիրք՝ Ի վերայ Լափա-որաց Եգիպտոսի , Գ գիրք՝ Պաթմա-Թեան Լեւեանի Գրեալ , Դ գիրք՝ Ղհնախօսա-Թեանց Լեւիոյ , Բ գիրք՝ Ղհնախօսա-Թեանց , Դ գիրք՝ անուանեալ ժամանակագրութիւն Եգիպտոսի : Հիմա ասոնք լսելէն ետքը՝ մարդ մէյ մը մտածէ թէ բոլոր այս գրոց հնարողը յետ այսչափ հմտութիւն , երևակայութիւն ու գիւտ ցուցնելու՝ այսօրուան օրս Պեռլին բանտ գրուած կը հեծէ սպասելով իր դատաստանին վրէժնոյն : — Ինչ որ է նե , գերմանացի իմաստունները այսպիսի անգին փանձի մը երկիւղածութեամբ նայեցան ու յարգութեամբ մեծարեցին : Մանեթոնի ստուերն էր , մանաւանդ թէ նոյն ինքն Մանեթոն , ըստ բացատրութեան անգղիական օրագրին , որ կ'ելլէր իր հին գերեզմանէն ու յարութիւն կ'առնէր , որպէս զի այն բազմակնձիւն ու դժուարալոյծ ժամանակագրութեան վրայ եղած անմիաբանութիւնները համաձայնեցընէ , վէճերը դադրեցընէ , և Շամբոլիոններու , Պունսէններու , Սոգլէլիններու ու Լեքսիոններու կարծիքները որոշէ : Ուրանիոս , այն Վսենոկլեսին որդին , որն որ յօրինեց (դարձեալ նոր գիւտ) հռովմէական գեղեցիկ պատմութիւն մը , ընծայեց իր Լքիպատոսի թագաւորաց պատմութիւնը Տէի-

մաքոս անուանի մատենագրին (այս ալ նոր հնարուած), որն որ նոյն ատենուան մատենագրութեան մեծ պաշտպան էր ու յգիպոսի վրայ ալ գրուածք մը յօրինէր էր . և ահա ասիկ Ուրանիոսի այս պատմութիւնը մագաղաթեայ գալարի վրայ դուրս կը հանէ Սիմոնիդէս : — Տինտորֆ ասոր մէջի բովանդակած նիւթը կը ծանուցանէ . կը սկսի ասիկայ Մէսսարաֆֆի թագաւորութենէն, որուն կը յաջորդէ Պալթոֆ որդին, որ ի յիշատակ իր հօրը տաճար մը կանգնէ : Վիւրին է իմանալը թէ Սուրբ Վարդ մէջ յիշուած Սեստրայի մը և Սիմոնիդէսի յիշատակած Սեստրապամի անունը երկուքն ալ մի և նոյն անձինքն են . որով Սուրբ Վիւրքը զօրաւոր հաստատութիւն մը կու տայ Ուրանիոսի : Եւ այս պատմութեան մէջ խօսուած է դարձեալ Մէսսարաֆֆի, Ալեմանիոս, Փայագէս, Կրեմաիդիս թագաւորներուն վրայ, որոնցմէ որը երեսուն տարի, որը յիսուն տարի ապրեցան . ասանկ վերջի աստիճանի ճիշդ է Ուրանիոս թուականներու կողմանէ : Եւ յիշատակի ձեռագրին մէջ Սիմոնիդէսի հնարած յատուկ անունները միայն բաւական կրնային ըլլալ մարդու մը փառք ու համբաւ տալու : Մէջը կը տեսնես թագաւորներ, որոնք իրենց կնիկներէն կը թունաւորուին, ուրիշ անձինք ալ իրենց հայրերը կը սպաննեն . կը տեսնես դարձեալ պատերազմներ, դաւաճանութիւններ, մարդասպանութիւններ, ապրտամբութիւններ . միով բանիւ՝ ամենակատարեալ ու բոլորովին ճշմարտանման պատմութիւն մըն է :

Ինչուան հիմա ըսածնիս Ուրանիոսի պատմութեան Ա գրքին վրայ էր . տեսնենք հիմա թէ Տինտորֆ Բ գրքին վրայ ինչ տեղեկութիւն կու տայ, որ աւելի հետաքրքրական է : Եւս Բ գրքը կը սկսի Սեսեսէն, և անկէց առջի եղած բոլոր դից ցեղերուն կարգը տեղն ի տեղը դրած է : Բոլոր մէջի պատմած գեպքերը հրաշալի կերպով կը համաձայնին հին մատենագրաց աւանդածներուն հետ . կ'ըսէ թէ Սեսէս թա-

գաւորը 189 տարի ապրեցաւ, և ձիագետի մը սպաննեց, ինչպէս որ կը գրտնենք Սիւնկելոսի մէջ : Եւ յիշատակէ նաև Կայիէոս կամ Կայոէիոս ըսուած Էոն Լիւրիկեցի թագաւորն ալ, որուն թագաւորութեան ատեն Լիւիս կովը իր մեծահասակէս մուտքը ըրաւ յգիպոս, ուսկից այս սրբազան կովուն պաշտամունքն սկսաւ յգիպոսացոց մէջ : Հոս Ուրանիոսի պատմութիւնը դիւցազնական ոճ կ'առնէ, և հին ժամանակուան յորդոտոսն ու նոր ատենի Ուոդր-Սոթ թը կը գերազանցէ : Կայիկոս թագաւորը պատերազմ կը հրատարակէ Երաբիոյ Դաւանդէններուն դէմ . և իր բանակը կը կազմուի երսունըվեց գունդէ, որոնց իւրաքանչիւրը մէյմէկ զօրավար ունին ու մէյմէկ դրօշ . Լիւիս զօրավարը, որուն զրօշն վրայի նշանը է՝ մըն է գեղարդի մը ծայրն անցուցած, ի մահ կը վիրաւորի . ինչպէս նաև Սեսմփիս, երէն զրօշակին զօրավարը, և Սեսէս, այժմ զրօշակին զօրավարը : Սեսմ յուզարկաւորութիւն ու մեծ հանգէսներ կը կատարուին ասոնց մահուանը . այժմ, երէնջ, և մասնաւորապէս Ապիս է՝ աստուածոց կարգը կ'անցնին, և յգիպոսի կրօնքը կերպարանափոխ կ'ըլլայ :

Եւս փառաւոր ու բանաստեղծական նոր ծանօթութիւնները ամենուն հաճոյ անցնելէն զատ՝ մասնաւորապէս Էբսիոս ու Պունսէն գիտուններուն աւելի ախորժելի կու գային, որովհետեւ ասոնց զրութիւններն ու ժամանակագրական ենթագրութիւնները լիովին կը հաստատուէին Սիմոնիդէսի ձեռագրէն : Եւ ատ բաղդաւոր եղաւ ի ըսկըզբան Սիմոնիդէս . այս նիւթիս համար ուսումնական ժողովք մը հաստատուեցաւ, և Վերմանիոյ առաջին բնալըծները՝ Պէքքէր, Պէք, Էբսիոս, Բէրց, Հաուբդ ու Մայնէքէ՝ մէկ բերան վկայեցին կրկնագրին վաւերականութեանը . Էբսիոս գիտունը, որ-

1 Ժողովուրդն Տէրա լրագիրը կ'ըսէ թէ միայն երեսնէն հումայութ եղաւ, որ ինչուան վերջը այս ձեռագրին ստուգութեանը չհաւատաց :

պէս զի այս ձեռագիրը ձեռքէ չփախչի՝ 2,000 (Իրուսիոյ Թալէր (7,000 Ֆր.) կանխիկ գրաւ տուաւ Սիմոնիդէսի իր քսակէն . և գերմանացի գիտունները աղաչանաց գիր մը ներկայացուցին (Իրուսիոյ Թագաւորին , որպէս զի գնէ այս պիտի գանձ մը՝ որչափ որ Թանկագնոյ ալ ըլլայ . վերջապէս՝ Տինտորֆ , որուն Թերեւս հաւասար մը չկայ յոյն ձեռագիրներ տեսած ըլլալու կողմանէ , աշխատութեամբ կարողացայ այս Ուրանիոսը , Թարգմանեց , ու տեղեկութիւններ տուաւ վրան : Սակայն բոլոր այս յաջող տեսարանը՝ ետքը շատ ծանր նստաւ Սիմոնիդէսի :

Եւ տարուան յունուարի վերջերը յանկարծ Սիմոնիդէս Պեռլինէն Լիբսիա գնաց՝ առած գրաւը ձեռքը : Լիբսիոս , որ վերջապէս ճանչցաւ Սիմոնիդէսի խաբէութիւնը , ետեւէն մէկէն հասաւ ոստիկանութեան պաշտօնակալով մը . հոն բռնուեցաւ Սիմոնիդէս փետրուարի 1-ին , ու անկէց Պեռլին բերուեցաւ : Սեծ հանձար , ու մեծագոյն ճարտարութիւն . ափսոս որ գովելի մասին չգործածեց Սիմոնիդէս այս Եւտուծոյ տուած երկու գեղեցիկ ձիրքերը :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս յիշուրեալ Սիմոնիդէսի , և թէ ոչ ոմանք յառաջ քան զձեռագրիկն արքայի (Քաղկայ) ստղ և ոչ արժանի ինչ յիշատակի ի նմա գործս գործեցին :

Եւ արդ մեր բաղձալի սիրով բուռն հարեալ զգեղեցիկ պատմութեանց , ըզբազմօք զանց արարաք զըրցատրութեամբք , մանաւանդ որ անհուն շատաբանութեամբք իցեն լի : անօգուտ մեզ առ ի պատմել , և անշահ լսողաց առ ի լսել . ուստի և յայտցանէ ի բաց որոշելով զմեր միտս , յօգտակարն մեր փութասցուք պատմութեանցն հանգէս , և անվրէպ յայտարարութեամբք որ ինչ ի սկզբանց անտի շինութեան աշխարհիս հայոց ի հայկայ աղեղնա-

ւորէ , և ի նորուն զարմից , և ցկաթոս և վաճառոտ Շամիրամն տիկին Եսթրէստանեայց , և ի նմանէ յայլ , և յայլոց ևս յաւէտ ձեռակերտք և շինուածք յիւրաքանչիւրոցն յերկրիս մերում եղեն , մեր առ ամենայն անձամբ հասեալ և աչօք տեսեալ . ձկտեալ և ի հեռաւոր աշխարհս , մինչև ցլղարջս և Շուշեթացիս , և առ լերամբն Կաւկասայ , և յԵփրատ մինչ ի մուտսն Կաղայ . և ընդ Տայաստան , և ընդ ամենայն հիւսիսականս , և ընդ արևելս . ի հետիոտս գնալով տեսաք զգործ քաջաց և նախնեաց , միայն զմերս գրաւեաց զմիտս և զտեսութիւն հրաշակերտն և քան զբազումս նորանշանն և զարմանալին Եղթամար . որ Թէպէտ և յառաջ քան զայստիկ ի Կաթայ սախառնոյ , և յԱռաւմայ ոչտունոյ , և ի Բաղափրանայ ասի առեալ շինութիւն , որ զՊաղեստինացոյ աշխարհն հանդերձ հիւրկանեալ քահանայիւ գերեալ ածբնակեցոյց յերկրիս մերում , սակայն ամենեքեան սոքա իբրև ի տաղաւարի , և կամ որպէս ի հուզս մրգատահաց բնակեցան յերևելի յայնմիկ կղզւոյ կուչեցեալն Եղթամար , մինչև յաւուրս մեծի արքային հայոց Կաղկայ . որ քաջակորով գիտութեամբ նայեցեալ ի տեղոյն զբօսանս , և ծանուցեալ զնա ապաստան լինել աշխարհի ի հինից Թշնամեաց , ձեռնարկէ հիմն արկանել զնա ահեղ իմն և զարմանալի հիացմամբ . հրաման տուեալ բազում արուեստաւորաց և անթիւ մարդկան ըզհաստեալ վէմն ծանունս եւ դժուարակիրս հոսել ընկենուլ յատակս ծովուն անհնարին խորութեանն . եւ ժամանակաւ ինչ այսպէս ջան յանձին կալեալ մեծի արքային , եւ յանկարծակի եկն եկաց կանգնեցաւ քարայտաւն ամբարտակ կանգունս հինգ ի վերայ բարձրացեալ մկանաց ծովուն , որ մտացն աչօք իբրև ի ցամաքի շարայարեալ տողադրէ զհաստակաւոյցն վիմաց կարգս . յորոյ վերայ լար եգեալ ձգէ զպարիսպն շուրջանակի՝ իբր ձիարշաւանօք հինգ , և պարիսպն և հրաշակերտ , ահեղակերպ